

PUT IV. KRAJIŠKE UDARNE DIVIZIJE.

Četvrta Krajiška udarna divizija formirana je u vremenu formiranja prvih proleterskih divizija NOV i POJ 29 novembra 1942 godine. U njen sastav ušle su II, V i VI Krajiška udarna brigada. Prvi njen komandant bio je drug Josip Mažar-Šošar, a komesar drug Milenko Kušić, do završetka IV. neprijateljske ofanzive februara 1943 godine. Posle drugova Šišara i Kušica u mesecu februaru primili su komandu nad divizijom drugovi Branko Poljanec kao komandant i Boško Siljeković kao komesar. Drug Branko Poljanec ostao je komandant divizije do avgusta 1943 godine, kada sam dužnost komandanta primio ja, a drug Siljeković ostao je kao komesar divizije do početka 1944 godine kada je otišao na drugu dužnost, a dužnost komesara divizije primio je drug Bajalica Dimitrije-Šaja i ostaje sve do završetka rata maja meseca 1945 godine.

Četvrta Krajiška udarna divizija u svojim operacijama potukla je veliki broj nemačkih, italijanskih, ustaških, četničkih i drugih neprijateljskih jedinica. Od potučenih neprijateljskih jedinica navodim nekoliko kao primer: 104 nemacku planinsku diviziju, čuvenu nemacku grupu "Eberlajn" jačine 3 planinska puka, 2 divizionalne artiljerije i delova oklopnih i motorizovanih jedinica, jedan puk "Princ Eugen" divizije, peti domobranski zdrug, 3, 7 i 13 domobransku pukovniju kod Sanskog Mosta, Prijedora i Banja Luke. U sadejstvu Ličkog odreda potukla je četnički korpus četničkog vojvode Đujica jačine od 3.500 četnika. Razbila i delimično uništila četnički korpus na Manjači četničkog vojvode Drenovica, koji se od tada nije više mogao oporaviti. Potukla ustašku zloglasnu Sudarovu bojnu, koja je pošla da spasi Travnik kojeg smo zauzeli itd. Po red ogromnog plena u materijalu i zarobljenim cima, zarobila je veliki broj neprijateljskih viših oficira i funkcionera kao nemačkog generala Denica u bitci za Banja Luku, nemačkog pukovnika viteza Fon Eberlajna u čijoj je zaštiti išao njegov sin po odborenju Hitlera, ubila četničkog vojvodu Plecaša koji je došao u Bosansku Krajinu za takozvanog komandanta četnika u Bosanskoj Krajini.

Operacije i bojeve koje je IV. divizija vodila većinom samostalno a neke i u sadejstvu sa drugim jedinicama uvek su bile takvog karaktera da je divizija uzimala na sebe pravac glavnog udara neprijatelja. U mesecu novembru 1942 godine izvršila je napad na neprijateljska uporišta i komunikacije - Banja Luka-Bosanska Gradiška i Bosanski Novi-Prijedor, zarobila posadu i zaplenila ogroman broj napružanja i ratnog materijala. Na ovim operacijama zatekla je IV neprijateljska ofanziva i odmah je prešla u borbu sa neprijateljskim snagama namenjenim za izvršenje ofanzive. U IV neprijateljskoj ofanzivi vodila je ogorčene borbe na sektoru Bihac, Grmeč, Klekovača Ključ, Sanski Most. U ovim operacijama imala je ogroman uspeh. Po naredjenju Vrhovnog štaba ostala je i posle IV ofanzive na sektoru Bosanske Krajine, sa dejstvom u ledja neprijateljskim snagama, i za operacije u Bosanskoj Krajini.

Po završetku IV neprijateljske ofanzive, a paralelno sa V neprijateljskom ofanzivom snage divizije bile su opkoljene u Podgrmeču na sektoru Bosanske Krajine. Ovako opkoljena divizija i pored toga što je bila iznurenja u borbama protiv neprijateljske ofanzive, morala se je probiti iz neprijateljskog obruča preko masiva planine Grmeča u prevcu Kulen Vakufa. Po uspešnom proboru i izlazu iz neprijateljskog obruča, štab divizije uputio je jednu brigadu na sektor Slunj, Cazin, Kladuša i Banija. Sa ostalim snagama divizija se vratila preko Grmeča i Satora i napala četničke snage na sektoru Grahova i Strmice. Po razbijanju četničkih snaga na pomenutom sektoru, prešla je preko Dinare i Satora, izvršila napad na Glamoč sa svojom VI i X brigadom i razbila sve četničke snage na sektoru Glamoča. Po izvršenim operacijama na sektoru Grahova i Glamoča štab divizije sa VI brigadom krenuo je u pravcu Banja Luke preko planine Čardaka, ostavljavajući snage X brigade na sektoru Grahovo i Glamoča za operacije protiv ustaša, nemaca i četnika. Stab divizije sa prištapskim delovima i snagama VI brigade izvršio je napad na četnički korpus Dražinog vojvode Drenovica. U ovoj operaciji očiscen je planin-

ski masiv Čardaka i Stare Planine, Janje, Gerzovo, Vrbljani, Ribnik i komunikacija Mrkonjic Grad-Ključ. U vremenu ovih operacija stigle su snage VIII. brigade sa sektora Cazina, Kladuše i Banije i ušle u sastav i pod neposrednu komandu štaba divizije. Posle ovako uspešnih operacija protiv četnika i ustaša preduzet je napad na Manjaču gde se je nalazio štab četničkog vojvode Drenovica sa snagama oko 2.000 četnika. U operaciji na Manjaču i sektor između Banja Luke, Sanskog Mosta i Prijedora naišlo se na jak otpor četnika i neprijateljskih snaga koje su pošle u pomoc četnicima iz svojih garnizona Prijedora i Banjaluke. Pa i pored ovako uporne borbe zauzet je Mrkonjic, Bronzani Majdan i protivničke snage nemaca, ustaša i četnika odbačene u garnizon Prijedor, Banja Luku i Sanski Most.

Završetkom operacija na sektorima Manjače, Prijedora, Banja Luke, Sanskog Mosta, Podgrmeča i Kozare, divizija je krenula uslijenim maršem sa VI i X brigadom u Dalmaciju, ostavljajući na oslobođenim sektorima svoju XI brigadu i novoformirane odrede, za operacije na neprijateljska uporišta i garnizone. Dolaskom divizije u Dalmaciju na sektor Livno-Sinj, dešava se i kapitulacija Italije usled čegaje pristupljeno razoružanju italijanskih snaga u Dalmaciji i borba sa usamljenim četničko-ustaškim bandama. Završivši operacije u Dalmaciji, divizija je krenula preko planine Dinare, mapala Livno, Šuicu i Kupres u sadejstvu sa I proleterskom divizijom, gde su uništene neprijateljske snage i zauzet neprijateljski garnizoni Livno, Šuica i Kupres. U svim narednim pomenutim operacijama u Dalmaciji i na sektor Livno-Kupres u naše ruke je pao veliki ratni plen. Iz Kupresa štab divizije sa VI brigadom krenuo je na sektor Banja Luke ostavljajući X brigadu u sastavu I proleterske divizije. Po dolasku na sektor Banja Luke 20. septembra 1943. godine štab divizije sa svoje tri brigade izvršio je napad na neprijateljski garnizon Sanski Most i posle vrlo kratke ali žestoke borbe zauzet je neprijateljski garnizon, zarobljeno 870 Nemaca, ustaša, četnika i domobrana i velika količina oružja i ratnog materijala. Iz ove operacije snage divizije produžile su napad neprekidnom borbom na neprijateljska uporišta i komunikacije Banja Luka-Prijedor-Bosanski Novi i primila pod direktnu komandu svoju XI brigadu koja je vodila operacije na ovom sektoru. Po izvršenom sredjivanju snaga napadnut je Ruđnik i grad Ljubija i blokiran neprijateljski garnizon Prijedor. Na ovom sektoru vodjene su iz dana u dan borbe sa promenljivom srećom, jer je neprijatelj napadao jakim snagama u cilju da uspostavi saobraćaj sa opkoljenim snagama u Prijedoru.

Prvog janura 1944. godine počela je divizija sa gromotnim operacijama na Banja Luku sa zadatkom na pravcu glavnog udara probiti se u centar Grada i zauzeti citadelu. Divizija je izvršila ovaj zadatak. Neprijatelj je dobio pojačanja sa pravca Bosanske Gradiške i snage su se morale povuci i napustiti zauzeti deo grada. U ponovnom napadu na neprijateljski garnizon Banja Luka divizija je učestvovala sa najtežim zadatkom koji je izvršila i Banja Luka je zauzeta od strane IV, X i XI brigade i sva neprijateljska uporišta na komunikaciji Bosanska Gradiška-Banja Luka i neprijateljski aerodrom u selu Trnu. Posle napred pomenutih operacija divizija sa svim svojim snagama krenula je na nove zadatke na sektor Travnika i u dolinu reke Bosne. Dolaskom na sektor Travnika uz pomoć jedne brigade X divizije, izvršen je napad u mesecu oktobru 1944. godine na neprijateljski garnizon Travnik i uporišta Dolac, Gučja Gora, Vitez, Hankompanija. Nakon teških dvostrukih bojeva zauzet je neprijateljski garnizon Travnik i pomenuta uporišta. Odmah sledećeg dana neprijatelj je intervenisao i htio povratiti garnizon Travnik u čemu nije uspeo. U ovim borbama neprijateljske intervencije VI brigada uz pomoć delova VIII brigade (iz sastava naše divizije) mu njevitim naletom potukla je zloglasnu ustašku Sudarovu bojnu. Dalje su produžene operacije u dolini reke Bosne na sektor Busovača, Kakanj, Zenica, Vranduk, Nemila i Zavidović. Na ovom sektoru divizija je vodila žestoke borbe sve do aprila 1943. godine, prebacujući se i dejstvujuci sa svim snagama u pravcu: Zenice, Vareša i planine Zvezde. U mesecu januaru 1945. godine neprijatelj je napao naše snage koje su držale front između Travnika i Zenice sa nemačkom 104 planinskom divizijom, grupom "Eberlajn" jačine 3 puka i nepoznate jačine motorizovanih i oklopnih jedinica. Borba je vodjena 7 dana, gde su neke jedinice divizije jurišale po nekoliko puta dnevno po teškim zimskim uslovima i vejavici. Zbog pomenjkanja municije snage divizije morale su se povuci i napustiti grad Travnik.

a svoju inicijativu divizija je napala neprijateljski garnizon Travnik na 27 dana po povlačenju. Borba za Travnik trajala je zajedno sa borbom za Gora, Vizet, "ankompaniju i železničku stanicu Busovaču šest dana i sedmi dan oja zauzet je Travnik i sva uporišta do Zenice. U ovim opracijama uništena uvena grupa "Eberlajn" jačine od tri puka, dva diviziona artiljerije, uništenka i razvivene nemačko-ustaške snage koje su pošle iz Zenice i Busovača u pomoci. Zarobljen je ceo štab ove grupe na čelusu nemačkim vitezom Fon Eberlajnom u oklopnom vozlu od 14 oklopnih vagona na železničkoj stanići Busovača mjesecu martu i aprilu divizija je napala i zauzela neprijateljske garnizone usovaču, Zenicu, Kakanj, Nemili, Vareš i učestvovala u napadu na Sarajevo. Sama ih operacija snage divizije krenule su u napad na Banja Luku, Bosansku Kravu namjeri da ih zauzmu. Kroz ove neprijateljske garnizone snage divizije se prošle kroz velo male borbe, pošto je neprijatelj bežao ispred naših snaga. Je je divizija krenula usiljenim maršem preko Cazina i Slunja i napala grad Karlovac u sadejstvu sa III Crnogorskom i X Krajiškom divizijom. Posle tri dana borbe na Karlovcu, neprijatelj je odbacio III Crnogorsku i X krajišku diviziju. Snage naše divizije ogorčeno su se borile jurišajući pet puta za jedan posle podne na neprijateljsku spoljnu odbranu grada. Poslednji udarac je bio učestvovanje u napadu na neprijateljsko uporište Cerovac-Leskovac-Duga Resa-Greber-Vinica 191, raz bio je 104 nemačku diviziju i uništio njen štab. Divizija se toku noći pod borbom probila u grad Karlovac i zauzela ga je.

U gradu Karlovcu saopšteno nam je od štaba II J. Artiljerije je Nemačka kapitulirala i divizija je krenula usiljenim maršem preko Zrmanjka i izvršila napad na neprijateljska uporišta u Sloveniji: Brežice, aerodrom Raško, Rajhenbur, Sevnice i sa prednjim delovima izbila na planinu pod Celjem. U svim operacijama osećena je otstupnica neprijateljskim snagama koje su se povlačile iz Srema i Zagreba i sve su delimično zarobljene a delimično uništeni. Završavajući ove operacije i završavajući rat sa okupatorom i narodnim izborima, divizija se odmatala 5 dana u Brežicama i Samoboru. Posle petodnevnih borbi snage divizije krenule su u Dalmaciju gde su se zadržale 15 dana u Splitu, Šibeniku i Zadru. Iz Dalmacije divizija je otputovala u Srbiju na sektor Vojvodine-Užice-Sabac, gde je posle smještena u svoje stalne garnizone. Pored svoje vojske u upornosti u bormaba, bilo to u napadu ili odbrani, divizija je imala veliku odliku, što je kroz ceo rat formirala odredne na sektorima gde se je borila i ostavljala ih kao mesne jedinice, kao: Sanski odred, Levčanski odred, Građevski odred, Bihacki odred itd.

Smora IV divizije na dan 7 januara 1943 godine održala je u selu Jasenici na sektoru Podgrmeča. Vrhovni Komandant drugi Tito u selu Jasenici na sektoru Podgrmeča. Borci i komandioci kako se vidi, sledili su rečima maršala Tita, koji ih je pozvao da se učestvuju na upornu borbu za uništenje okupatora i narodnih izdajnika i za doseganje pobede. Na ovoj smotri pripremljena je velika proslava od boraca i komandioca IV divizije i naroda Podgrmeča koji je željno očekivao drugačiju vidi i da od njega dobije savete i hrabrosti.

Cetvrtu diviziju priznao je protivnik a naročito ne 104 divizija gde je u jednom dokumentu "Lavina" (operacija izmedju Travnice i Zenice izmedju IV i 104 nemačke divizije) izrazio komandant 104 nemačke divizije da je IV divizija po svojoj borbenosti i vojnoj sposobnosti slična trupama Crvene Armije i jedna od elitnih Titovih trupa.

Kroz rat od 1941-1945 godine put IV divizije je svojim "Staljinskom maršu".

Cetvrtu diviziju dala je 4 heroja i bezbroj drugih.

SLAVA PALIM BORCIMA ZA SLOBODU SVOJE DOMOVINE !